

Borcsa János

KIRÁLY LÁSZLÓ BESZÉLGETŐKÖNYVE

Rövid, egy-két év leforgása alatt erdélyi irodalmunk három kimagasló alkotójához beszélgetőkönyvek útján kerülhettünk közelebb: Szilágyi Istvánhoz, akivel Fekete Vince készített nagyinterjút¹, Kányádi Sándorhoz, akiről az 1968–2012 között készült válogatott interjúkból alkothattunk képet², Király Lászlót pedig a Lovétei Lázár László által 2022. július 7-én készült hosszú beszélgetés révén van szerencsénk közvetlenebbül megismerni.

Ez utóbbi beszélgetőkönyvet³ szemlélve mondhatja a recenzens, hogy Király László életében – Móriczsal szólva – Sóvárada a „boldog sziget”, a Király és a Vass családok ősi fészke, sőt mai napig költőnk egyik otthona a faluban álló Vassporta, amelyhez jellem- és sorsformáló élmények és események fűződnek. A Király-versekben aztán

újból és újból előtűnnek átélte vagy megismert történések lenyomatai, a költő életének fontos szereplői vagy csupán a hely természetéről beszélő nevek. S mindezek versbe épülve képesek felidézni akár földomlásszerű történelmi és társadalmi eseményeket is, amelyeket sokaknak kellett elszenvedniük például a huszadik században, illetve a hely és a változó korok hangulatát.

Úgy állít valamit a költő erről a számára szilárd pontot jelentő helyről, illetve kistérségről, valamint az „elsuhogó évek”-ről, hogy elhallgatja

- 1 Szilágyi István. Beszélgetőtárs Fekete Vince. A képeket válogatta és szerkesztette Demeter Zsuzsa. Budapest, 2022, Magyar Művészeti Akadémia Kiadó.
- 2 Fehéringes közmagyar. Beszélgetések Kányádi Sándorral. Budapest, 2023, Magyar Művészeti Akadémia Kiadó.
- 3 A legkönnyebb igazat mondani. Sóváradi beszélgetés Király Lászlóval. Kolozsvár, 2023, Erdélyi Híradó Kiadó – Sétatér Kulturális Egyesület.

magát az állítmányokat: „Sóvárad fölött, a Kerekhegyen. / De mondhatnám Endrebércét vagy Szénégetőt. / De Sóvárad fölött mindenképpen. / Ahonnan látható a Mezőhavas. / Vagy a Küküllő völgye Makkfalváig.” (*Valahol ott*) Ismerni véljük a körülményeket, de a végső, visszavonhatatlan állítást nem mondhatjuk ki, csak annyit, hogy: „Valahol ott. / És valamikor akkor.”

Más esetben pedig az adott táj és lakója viszonyát villantja fel a költő, igaz, szokatlan módon, éspedig az itt született ember, pontosabban a lírai alany hasonlatosságát magán viselő táj képét alkotja meg: „ez a föld hordja arcom vonásait, / ahogy a barázda feketéllik, / mint ez az árnyék szemeim alatt reggelente. / A hegyek homlokát patakráncostól / rólam mintázták türelmes esők.” (*Az én mezőim*) De versben idézte meg szülőházát is a költő, ahol fiatalabb költőtársával az egynapos beszélgetés zajlott. A mai helyszín képe mondhatni pontosan egyezik az egykorival, amelyet versbe foglalt: „Ha megkérdik, honnan jövök, / elszomorodom, / s egy szőlővel befutott házra mutatok. / Egy tisztára sepert udvarra, / dombra szaladó kertre, / melyek homályba tűnnek lassan.” (*Utak*)

Király László gyermekkorának van egy más helyszíne is, a Nyárámenti Csíkfalva, ahol általános iskolásként közel hat évet töltött (1950–1956), ami ugyancsak bő élményanyaggal szolgált aztán a jövődő költőnek és prózaírónak. Erről az időszakról szűkszavúan, de félreérthetetlenül beszélt nemzedéktársának, Gálfalvi Györgynek, mint beérkezett költő, már az 1970-es évek közepén, mondván, hogy „túlságosan korán megismertem azt az állapotot, amikor az ember sorsa akaratától függetlenül alakul, s ráadásul rosszindulatú párkák intézik.” (Gálfalvi György: *Marad a láz?* 11 interjú. Bukarest, 1977, Kriterion Könyvkiadó, 54.) Ezúttal aztán a fiatalabb pályatársnak ama gyermekkori családi „hurcolkodás” társadalmi-politikai hátterét és részleteit is elmesélte Király, mindazt, ami a berendezkedő kommunista hatalom iskolapolitikájából (egyházi iskolák államosítása, ateista nevelés bevezetése), valamint a magántulajdon felszámolását illető pártprogram erőszakos gyakorlatba ültetéséből és a tulajdonosok elleni megtorló intézkedésekből volt eredeztethető. Előbbi a néptanító, háborút megjárt apát súlytotta, minthogy a hivatal évekig meggátolta, hogy szülőfalujában dolgozhasson, utóbbi a birtokos nagyapát, akit egy ideig megtorlásként kitelepítettek falujából, építette a Duna-csatornát (1949–1951).

Az iskolás korú gyermeknek mindemellett emlékezetes élményekben volt része, amelyek hangot kaptak később a *Kék farkasok* (1972) című regényben, amikor például arról elmélkedik a főhős, hogy falujába sokáig nem tért vissza, hogy olyannak őrizhesse, amilyen egykor volt, s amely – úgymond – „a legmélyebb nyomokat véste belém életem során”. (21.) A mai napig szívesen meséli Király a padtársával – egy kuláknak minősített család félárván maradt fiával – kötött barátságát, aki révén a falusi vízimalomba lett bejárása, s az azt működtető molnár bizalmát élvezhette. Ma is úgy tartja, felejthetetlen birodalom volt ez számukra. (Lásd 16–19., 28–31.) Ilyen élmények nyomán születtek a *Kék farkasok* emlékezetes epizódjai...

A beszélgetés egy másik csomópontja a kolozsvári egyetemi éveket, valamint az itt nemzedékké formálódó írói csoportosulás, a második Forrás-nemzedék indulását érinti, időben az 1961–1966 közötti időszakot. Az évtizedek során e nemzedék tagjai sos-sok nyilvános megszólalásban elmondták emlékeiket, véleményüket az akkori fejleményekről, az irodalmi élet más szereplői is hallatták hangjukat, irodalmi viták zajlottak, sőt irodalomtörténeti távlatból is megtörtént ennek tárgyalása.

Maga Király a *Kék farkasok* című regényében is árnyalt és hiteles képet fest eme „ifjú titánok” fellépéséről a korabeli Gaál Gábor Irodalmi Körben, mi több, az általuk követett írói programot is felvázolja. Regényének főszereplője, a fiatal költő felidézi, hogy őket egy dolog foglalkoztatta: milyen legyen az új irodalom? Arra készültek, hogy meg tudjanak felelni az idő által eléjük állított kérdésekre. Az adott rendszert elfogadva gondolták, hogy – többes szám első személyben fogalmaz a főhős –: „őszintén elmondjuk azt is, amit még nem látunk tisztán, és ahelyett, hogy ebből rögtön rosszra következtessenek [az ellenfeleik], jobb lenne megmagyarázni a dolgokat, mert azért minden őszinte magyarázatot elfogadunk és nagyra értékelünk, még ha az első pillanatban elvadult firkászoknak is tűnünk.” (107.) A Gálfalvi Györgynek adott interjúban is hasonlóan fogalmazott Király: „egy kötöttségektől és előítéletektől mentes irodalmi közélet megteremtéséhez akartunk hozzájárulni.” (I. m. 57.)

Ezúttal Király egy eddig mellőzött mozzanatra is kitért, az évfolyamukat felölelő „csoportképből” a teoretikus pályatársairól, Horváth Andorról, Molnár Szabolcsról és Rohonyi Zoltánról is szót ejtett, akik nem szépírókként, hanem az elmélet, az irodalomtudomány és az értekező próza terén alkottak számottevőt.

Király Lászlót különben teoretikus évfolyam- és pályatársaihoz is joggal sorolhatjuk abban a tekintetben, hogy az *Utunk* szerkesztőjeként (1968-tól) egyre fontosabb szerepet vállalt a Baudelaire-rel kezdődő modern világlíra rendszeres bemutatásában, éspedig a lap 1971–1974 közötti számaiban *Bóják* cím alatt közölt, nyolcvankét részből álló esszéorozatával, miközben majd’ ugyanebben az időszakban, 1972–73-ban például Rohonyi tanár úr a kolozsvári Bölcsészkaron, egyetemi katedráról tartott elsőéves hallgatóinak hétről hétre „marxtalanított”, magvas előadásokat a modern irodalomtudomány irányzatairól. Ma is úgy beszél Király a *Bójákról*, mint élete egyik legszebb vállalkozásáról. Beszélgetőtársának mondta: „nekem mint költőnek tulajdonképpen ez volt az én saját egyetemem. Amit én választottam, én építettem és én tanultam belőle a legtöbbet.” (94.)

Figyelmet érdemlő szellemi teljesítmény volt ez akkor az irodalmi műveltség tekintetében – egy jó évtized távolából visszatekintve írta le: „életem egyik legszebb szellemi kalandja”! –, ami mellesleg nem akármilyen munkát és munkaerkölcsöt követelt szerzőjétől. Ez utóbbit pedig Király örökségnek tartja, azt mondja beszélgetőtársának, hogy előtte a jól végzett munkának mindig nagy becsülete volt, s emellett rendelkezett egy különleges képességgel is: érzéke volt az egyensúly megtartására. (Vö. 74., illetve 84.) Egy nélkülözhetetlen önismerethez segítheti hozzá ez az embert. Kiváltképpen az alkotót. Különösen a mai túlekedő időkben lehet figyelemfelkeltő, no meg intő jel, amit nyolcvanévesen kijelent: „sosem akartam nagyobb költő lenni, mint amekkora vagyok, de önmagamnál nagyobb akarok lenni (...)” (114.)

A több műfajban alkotó Király nem tért ki Lövétei műhelytitkokat firtató kérdései elől sem, nyíltan elmondta, hogy például több pályatársától eltérően, akik számára kín az írás, ő élvezetnek tartja. Amikor pedig szóba kerül a vers és a próza helye és természete az ő „mesterségében”, frappáns választ ad költőtársának: „a próza az ingem és a vers a bőröm.” (76.) Kiderül továbbá, hogy nem híve a normatív műfaji előírásoknak, a líra és az epika közötti műfaji átcsapásokat nemcsak tudomásul vette, de írói gyakorlatában ő maga is tett ilyen kísérleteket.

Higgadtan ítélte meg, hogy mi dolga lehet az írónak, mind a zsarnokság, mind a korlátlan szabadság körülményei között – még azoknak a tapasztalatoknak a dacára is, amelyeket utolsó egyetemi éveiben szen-

vedett el a rendszer erőszakszerveitől. Erről a régi ügyről is esik szó a beszélgetésben, de a kérdésre, hogy van-e szándékában ezt megírni, nemleges válasz érkezik: „se Farkas Árpinak, se nekem nincs olyan történetem, mint Molnosnak. Nekem nincs mit megírnom...” (123.) A teljes igazsághoz az is hozzátartozik – s ezt sem hallgatja el Király! –, hogy hazug feljelentések alapján indították el azt az ügyet, s bizony a feljelentő úgymond pajtásuk, kollégájuk volt...

Adott ponton aztán, mintegy élettapasztalatát összegezve, kijelenti Király: „Nagyon-nagyon könnyű lett volna feladni vagy megadni magunkat, nem a rendszernek, hanem valamilyen helyzetnek, kényszernek. (...) Nagyon sokan mondták, hogy én ezeknek nem írok többet egy sort sem, nemes felháborodással mondták mindezt, amire én azt mondtam, hogy hülye vagy, éppen azt akarják, hogy ne írjal! Nekik dolgozol, ha leteszed a tollat!” (87.)

Mindenesetre Király László bölcs belátása és helyzetfelismerése mellett szól az általa létrehozott gazdag és hiteles életmű...

*Fa emléke, 2021
(márvány, nyírfa)*